

Ανέκδοτα ντοκουμέντα για την ιταλική στάση στον εορτασμό της 28ης Οκτωβρίου 1946

Δημοσιεύουμε σήμερα ένα μέρος της ανέκδοτης αλληλογραφίας που είχε ο πολιτικός αντιπρόσωπος της Ιταλίας στην Αθήνα Γκαστόνε Γκουιντόττι με το ιταλικό υπουργείο Εξωτερικών το 1946. Διαλέξαμε ειδικά τα τηλεγραφήματα που αφορούν τους εορτασμούς για την εθνική γιορτή της 28ης Οκτωβρίου. Αυτό, πράγματι, ήταν ένα από τα θέματα της περιόδου εκείνης που αφορούσαν από κοντά την Ιταλία. Έχει λοιπόν ενδιαφέρον να διαπιστώσουμε πώς κινήθηκε στο ανώτατο δυνατό επίπεδο ο άτυπος εκείνος πρέσβης της Ιταλίας, που βρισκόταν στην Αθήνα από τις 26 Αυγούστου εκείνου του έτους, για να προφυλάξει τη χώρα του από τη μάλλον δικαιολογημένη μνησικακία των απελευθερωμένων πρώην εχθρών. Κι έχει ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον η αντίδραση του τότε πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Τσαλδάρη, οι διαβεβαιώσεις του, η λογοκρισία στις επίσημες ομιλίες και η υποτελής στάση του φιλοκυβερνητικού Τύπου.

Χρειάζεται επίσης να τονιστεί πως στην Ιταλία ακόμη κυβερνούσε κυβέρνηση συνασπισμού που περιλάμβανε όλα τα κόμματα της Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης C.L.N., συμπεριλαμβανομένου και του κομμουνιστικού. Παρ' όλα αυτά, και παρ' όλο που ο επικεφαλής του Γκουιντόττι ως υπουργός Εξωτερικών ήταν ο ίδιος ο γραμματέας του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Πιέτρο Νέννι, η γραμμή του πολιτικού αντιπροσώπου βρίσκει πλήρη ανταπόκριση. Δεν αναζητείται δηλαδή, από ιταλικής πλευράς, καμία διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στο προηγούμενο καθεστώς, που ήταν υπεύθυνο για τον πόλεμο του '40, και τους νέους δημοκρατικούς θεσμούς.

Δημοσιεύουμε, τέλος, και μία αναφορά του Γκουιντόττι γύρω από τις συζητήσεις του με τον Έλληνα υφυπουργό Εξωτερικών Φίλιππο Δραγούμη. Κι αυτό για να δώσουμε μία μικρή γεύση των πραγματικών προβλημάτων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ιταλία το φθινόπωρο του 1946.

Τα ντοκουμέντα δημοσιεύτηκαν φέτος την άνοιξη και περιλαμβάνονται στον IV τόμο (13 Ιουλίου 1946 - 1η Φεβρουαρίου 1947) της δέκατης σειράς I documenti diplomatici italiani, έκδοση του ιταλικού υπουργείου Εξωτερικών, Ρώμη 1996. Σε ό,τι

αφορά την Ελλάδα, οφείλουμε να προσθέσουμε πως δεν δοθηκαν στη δημοσιότητα όλα τα σχετικά ντοκουμέντα. Απουσιάζει η έκθεση του Γκουντόττι για τη μελλοντική εμπορική συμφωνία. Αλλά ακόμη πιο σοβαρή και μάλλον ανεξήγητη είναι η απουσία της έκθεσης που συνέταξε στις 7 Δεκεμβρίου 1946 ο Ιταλός πρέσβης στη Σόφια Φραντσέσκο Τζόρτζο Μαμέλι προς τον Νέννι γύρω από τις ενισχύσεις σε όπλα και υλικό που έστειλε η βουλγάρικη κομμουνιστική κυβέρνηση στο ΚΚΕ.

Έχουμε μόνο την περιληπτική αναφορά που έκανε ο Ιταλός διπλωμάτης σε μια άλλη έκθεσή του, εκείνη της 10ης Δεκεμβρίου 1946: «Περιληπτικά, στην ελληνο-βουλγαρική μεθόριο συμβαίνουν κατά πάσα πιθανότητα διάφορα (κρησφύγετα, πέρασμα ανθρώπων και υλικών), προς το παρόν όμως σε περιορισμένη κλίμακα. Πράγματα σε μεγάλη κλίμακα συμβαίνουν στην ελληνο-γιουγκοσλαβική και ελληνο-αλβανική μεθόριο».

Αναρωτιέται κανείς ποια ανομολόγητη και μυστηριώδης πολιτική σκοπιμότητα απαγόρευσε στους υπεύθυνους του ιταλικού υπουργείου Εξωτερικών να δημοσιεύσουν αυτό το ντοκουμέντο πενήντα ακριβώς χρόνια από την έναρξη του εμφυλίου πολέμου.

Τηλεγράφημα του πολιτικού αντιπροσώπου της Ιταλίας στην Αθήνα Γκαστόνε Γουιντόττι προς τον Ιταλό υπουργό Εξωτερικών Πιέτρο Νέννι

Αθήνα 21 Οκτωβρίου 1946, ώρα 23:10

Οι εφημερίδες δημοσιεύουν το λεπτομερές πρόγραμμα για τους επίσημους εορτασμούς της 28ης Οκτωβρίου, επετείου κήρυξης πολέμου από μέρους της Ιταλίας. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τρεις ημέρες, από τις 25 έως τα μεσάνυχτα της 28ης, και προβλέπει έκθεση βιβλίου στον πρώην Οίκο Ιταλίας. Θα παρελάσουν παλαίμαχοι, ανάπηροι πολέμου, οικογένειες πεσόντων, αντιπροσωπεία ενόπλων δυνάμεων και νεανικών οργανώσεων. Ειδικοί εορτασμοί στην Τήνο, όπου θα ριφθεί στέφανος από την ακτή στα ύδατα όπου τορπιλίστηκε το Έλλη. Προβλέπονται ακαδημαϊκές τελετές και κοσμικές εκδηλώσεις των... (δύο δυσνόητες λέξεις σ.μ.). Δοξολογία παρουσία της βασιλικής οικογενείας, διπλωματικού σώματος και της νέας Αυλής με συμμετοχή των πλέον υψηλών πολιτικών, θρησκευτικών και στρατιωτικών αρχών.

Οι εορτασμοί, που για πρώτη φορά θα τελεστούν με τη συμμετοχή του βασιλιά, είναι υποχρεωτικά πιο εκτεταμένοι και σημαντικοί σε σχέση με εκείνους του περασμένου έτους. Στις εφημερίδες είναι εμφανές το εσκεμμένα αντι-ιταλικό περιεχόμενό τους, πράγμα που σχολιάζεται και από μέρους του Τύπου. Η επιθυμία της κυβέρνησης είναι οι εκδηλώσεις να φέρουν οφέλη στη δυναστεία και την εσωτερική πολιτική, καθώς και να τονιστούν ενώπιον της διεθνούς κοινής γνώμης οι συνεισφορές αυτής της χώρας στην κοινή υπόθεση, αφού οι ελληνικές διεκδικήσεις πρέπει ακόμη να συζητηθούν στην τελική σύνταξη των συνθηκών ειρήνης.

Ο Γκουιντόττι στον Νέννι

Αθήνα 23 Οκτωβρίου 1946, ώρα 22:45

Είχα σήμερα εγκάρδια συνομιλία με Τσαλδάρη. Μεταξύ άλλων του είπα πως, αν και κατανοούμε την εθνική σημασία των επικείμενων εορτασμών για την 28η Οκτωβρίου, έπρεπε να εκφράσω το φόβο μην λειτουργήσουν ως ερέθισμα υπέρ των αντιιταλικών τάσεων ενός μέρους της κοινής γνώμης. Πρόσθεσα πως είχα εμπιστοσύνη ότι η κυβέρνηση θα έκανε ό,τι ήταν δυνατόν ώστε οι εκδηλώσεις να μην εκφυλιστούν προς την προαναφερθείσα κατεύθυνση. Ο πρόεδρος με διαβεβαίωσε πως απουσίαζε από τους στοχασμούς της κυβέρνησης οποιαδήποτε εχθρική πρόθεση προς τη χώρα μας. Απεναντίας, η πολιτική γραμμή της ήταν να καταστήσει εγκάρδιες και στενές σχέσεις με τη νέα Ιταλία. Με ευχαρίστησε πάντως διότι του γνωστοποίησα έγκαιρα τις ανησυχίες μου και, αφού κάλεσε τον υφυπουργό Τύπου, συζήτησε μαζί του λεπτομερώς και παρουσία μου το θέμα των εορτασμών, δίνοντάς του τις εξής οδηγίες: α) να επανεξεταστούν οι επίσημες ομιλίες των μελών της κυβέρνησης και οι ραδιοφωνικές εκπομπές, σβήνοντας έγκαιρα τα χωρία που ενδεχομένως να ηχούν εχθρικά και προσβλητικά προς τη χώρα μας β) να συγκαλέσει τους διευθυντές των κυβερνητικών και των κεντρικών εφημερίδων (αποκλείοντας την αντιβασιλική αντιπολίτευση καθώς και το ΕΑΜ, οι οποίοι, πρόσθεσε ο πρόεδρος, θα έκαναν ακριβώς το αντίθετο) για να τους ζητήσει να συμμορφωθούν προς την ίδια γραμμή.

Ευχαρίστησα τον πρόεδρο διαβεβαιώνοντάς τον πως η εξοχότητά σας θα εκτιμούσε τη στάση του.

Ο Νέννι στον Γκουιντόττι

Ρώμη 27 Οκτωβρίου 1946, ώρα 13:15

Οι ειδήσεις του τηλεγραφήματός σας υπ' αριθμόν 80 (της 21ης Οκτωβρίου σ.μ.) μου είχαν προκαλέσει κάποια ανησυχία. Χαίρομαι όμως που όλα διασαφηνίστηκαν στην επακόλουθη συνομιλία σας με τον Τσαλδάρη.

Ευχαριστήστε τον εκ μέρους μου. Εύχομαι βαθύτατα οι εορτασμοί να παρέμειναν πράγματι εντός των ορίων που σας καθορίστηκαν.

Ο Γκουιντόττι στον Νέννι

Αθήνα 30 Οκτωβρίου 1946, ώρα 20

Συνολικά οι εορτασμοί παρέμειναν εντός της γραμμής που καθόρισε ο Τσαλδάρης. Οι βασιλικές διακηρύξεις, οι επίσημες ομιλίες και η αρθρογραφία του Τύπου ανέπτυ-

ξαν κυρίως το θέμα της ελληνικής συνεισφοράς στην υπόθεση των Συμμάχων και της συμμετοχής του βασιλιά στην αντίσταση. Ύστερα από ρητή παράκληση του προέδρου και για τους λόγους που σας ανέφερα στην υπ' αριθμόν 542 αναφορά μου της 28ης τρέχοντος (παραμένει απόρρητη σ.μ.), συμμετείχαν συνεργάτες μου στη δοξολογία. Απέρριψα τις υπόλοιπες προσκλήσεις.

Θα συναντήσω αύριο τον Τσαλδάρη και θα του διαβιβάσω τις ευχαριστίες της εξοχότητάς σας.

Ο Γκουιντόττι στον Νένι

Αθήνα 31 Οκτωβρίου 1946

Είχα χθες την πρώτη συζήτηση με τον υφυπουργό εξωτερικών υποθέσεων, ο οποίος επέστρεψε αυτές τις ημέρες από το Παρίσι, όπου είχε παραμείνει χωρίς διακοπή κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο μηνών, ως μόνιμος επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας στη Διάσκεψη Ειρήνης. Ο κύριος Δραγούμης με υποδέχτηκε ευγενικά, μου είπε πως του είχαν αφήσει άριστη εντύπωση οι συναντήσεις του με τους Ιταλούς αντιπροσώπους στη Διάσκεψη του Λουξεμβούργου και άρχισε εν τούτοις να αναφέρεται στις διάφορες πτυχές των ιταλοελληνικών σχέσεων. Καταφεύγοντας σε έκφραση κοινή σε όλους τους Έλληνες πολιτικούς άνδρες μου είπε πως πρώτα απ' όλα πρέπει να σβήσουμε και να ξεχάσουμε το παρελθόν. Ταυτόχρονα, πρέπει να αρχίσουμε ήδη από τώρα να εργαζόμαστε για να ανοικοδομήσουμε σε στερεές βάσεις τις σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες. «Ο τελικός σκοπός μας, μου δήλωσε, δεν είναι απλές σχέσεις καλής γειτονίας. Η Ιταλία και η Ελλάδα είναι τόσο πολύ συνδεδεμένες χάρη στη γεωγραφική τους θέση και στα κοινά συμφέροντά τους στη Μεσόγειο, που είναι κάτι παραπάνω από δύο γειτονικές χώρες. Φυσιολογικά είναι, χάρη στη δύναμη των πραγμάτων, δύο σύμμαχοι». Πρόσθεσε πως ήδη οι προϋποθέσεις ήταν ευνοϊκές αλλά έπρεπε και οι δύο πλευρές να δείξουν καλή θέληση. Σε αυτό το σημείο παρατήρησα πως η συνθήκη ειρήνης, που η ιταλική κυβέρνηση και ο λαός έπρεπε να θεωρήσουν, κάτω από πολλές οπτικές γωνίες, μία σκληρή επιβολή, ευτυχώς δεν θα άφηνε κανένα ίχνος πικρίας στις σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες μας, αφού το μόνο πολιτικό πρόβλημα που είχε εδαφικό χαρακτήρα είχε λυθεί με την αυθόρμητη παραχώρηση της Δωδεκανήσου από μέρους της ιταλικής κυβέρνησης.

Ο κύριος Δραγούμης συμφώνησε και είπε πως πράγματι το μήνυμα του προέδρου Ντε Γκάσπερι¹ είχε δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για τη νέα πολιτική ανάμεσα στις δύο χώρες. Περνώντας λοιπόν στο θέμα των εμπορικών μας σχέσεων, ο Δραγούμης παρατήρησε πως τόσο η Κυβέρνηση όσο και τα ενδιαφερόμενα περιβάλλοντα απέδιδαν μεγάλη σημασία στην γρήγορη σύναψη εμπορικής συμφωνίας (πάνω σε αυτό

¹ Στις 4 Οκτωβρίου ο τότε πρωθυπουργός και προσωρινός υπουργός Εξωτερικών Αλτσίντε Ντε Γκάσπερι έστειλε το εξής τηλεγράφημα στον Γκουιντόττι: «Η Ελλάδα ψήφισε υπέρ της ένταξης της Ιταλίας στις νομισματικές συμφωνίες του Μπρέττον Γουντς. Να γνωστοποιήσετε εκεί πως η χειρονομία δεν πέρασε απαρατήρηση και πως είμαστε ευγνώμονες».

το θέμα επιφυλάσσομαι να αφιερώσω ειδική αναφορά). Τον διαβεβαίωσα πως από μέρους της ιταλικής κυβέρνησης υπήρχε αντίστοιχο ενδιαφέρον και καλή θέληση και πως έλαβα υποδείξεις να αφιερώσω μεγάλη προσοχή σε αυτό το πρόβλημα.

Συζητήσαμε κατόπιν για τις επανορθώσεις, που ο Δραγούμης μου είπε πως παρακολούθησε προσωπικά στο Παρίσι στις διαβουλεύσεις με την ιταλική αντιπροσωπεία ή με εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών. Παρατήρησα χαμογελώντας πως οι μεγάλες Δυνάμεις είχαν φροντίσει πολύ προσεκτικά να εξοικονομήσουν τις αναγεννώμενες οικονομικές δυνάμεις της Ιταλίας. Οι επανορθώσεις, με τη μορφή με την οποία θα καθοριστούν στην τελική σύνταξη της συνθήκης, θα καταβληθούν με μακροσκελές χρονοδιάγραμμα και δεν θα βαρύνουν υπερβολικά στα αποθέματά μας. Οι προφυλάξεις που είχαμε λάβει ήταν τόσες πολλές που ο Δραγούμης και πολλοί άλλοι (αναφέρω κατά λέξη) είχαν ελάχιστες αυταπάτες πως θα εισέπρατταν το συνολικό ποσό. Γι' αυτό το λόγο, πρόσθεσε, η ελληνική αντιπροσωπεία είχε σπεύσει να ζητήσει ως επανόρθωση τα δύο εμπορικά πλοία «Βουλκάνια» και «Σατούρνια». Πάνω σε αυτό θα ήμουν ευγνώμων στην εξοχότητά σας αν θελήσει να μου παράσχει κάποια υπόδειξη.

Πριν ολοκληρώσω την επίσκεψή μου στον υφυπουργό επέσυρα την προσοχή του προς μια καλοπροαίρετη και γρήγορη θεώρηση όλων των ζητημάτων που αφορούν το βίο και τις δυνατότητες εργασίας των συμπατριωτών μας στην Ελλάδα. Ο Δραγούμης αναγνώρισε πως τα αιτήματα ήταν δίκαια και μου υποσχέθηκε την υποστήριξή του.